

41 - H1
Prof. fra KRUNO MISILO – Kreševo:

HISTORIJSKI PREDMETI I SPOMENICI KULTURE KOD FRANJEVACA U BOSNI I HERCEGOVINI

Sarajevo 1961

J.U. NARODNA I UNIVERZITETSKA
BIBLIOTEKA "DERVIŠ SUŠIĆ" TUZLA

MISLO R. Pistorijski

902.6
PONIŠTENNO

PONIŠTENNO

CENTRALNO

Inv. br.

Historijski predmeti i spomenici kulture kod franjevaca u Bosni i Hercegovini

Geopolitički smještaj Bosne i Hercegovine imao je jak utjecaj na kulturno blago ovih pokrajina. U etnografskom pogledu one su bile veza između primorskih krajeva i Podunavlja. Još od prehistorijskog doba vrše se na prostoru Bosne i Hercegovine mnoge seobe, useljavanja novih etničkih skupina i njihova penetracija među starosjedioce. Iz toga je nastajalo novo etničko formiranje. Sve je to imalo veliko značenje za kulturni razvoj stanovnika ovih pokrajina i za njihovu bogatu kulturnu zaostavštinu, s kojom su nas slučajni pronalasci ili sistematska naučna istraživanja, posebno zadnjih decenija, upoznala.

Od početka svog djelovanja u ovim pokrajinama, pa sve do naših dana, franjevci su bili oni, koji su to bogato kulturno blago skupljali, istraživali i u svojim samostanima čuvali. I ne samo onaj materijal, koga su pronašli i skupili na svom teritoriju, nego i oni drugi kulturno-historijski i umjetnički predmeti nabavljeni vani u drugim državama, posebno u Italiji, Austriji i Ugarskoj i preneseni u domovinu, dugo su vremena bili veliko kulturno bogatstvo franjevačkih samostana u Bosni i Hercegovini. Franjevci su se borili, i ako u tome nijesu uvijek uspijevali, da ono, što je nađeno na našem tlu i ostane u našoj zemlji.

Bosanski franjevac Ivan Franjo Jukić bio je onaj koji je prije više od sto godina prvi dao poticaj za otvaranje i uređenje muzeja u Bosni. God. 1850. na sve Bošnjake upravlja molbu u kojoj piše: »Poznato je svima kod nas, kako se u Bosni starinske stvari: novci, kamenje, pečati itd. nalaze i pohlepnim inostrancim u malu cijenu prodaju! Ja sam od nekoliko godina počeo ovake stvari sabirati i odkupljivati, zato molim sve Bošnjake, koji takog šta imade, te misli inostrancim prodavati, nek se javi meni, ja ću mu toliko platiti gotovinom, koliko svaki drugi inostranac, ako ne još bolje; a sve domorodce molim, da za ovakim stvarima budu, te gdje štogod opaze, da otkupe na moje ime. Ako Bog da! s mojom zbirkom želim metnuti početak »Bosanskomu Muzeu« akoli to nemogne biti, to ću nastojati, da moje ovo starinsko blago dođe u slavjanske ruke, koje neće s njime trgovati, već ga dobro obćenomu odrediti«. (»Bosanski Prijatelj« sv. I. Molba I. p. 139).

Početke ovoga rada o kome govori Jukić, i ako još skromne, nalazimo i kod fr. Nikole Lašvanina † (1750), fr. Marijana Lekušića † (oko 1750), fr. Filipa Laštrića (+ 1783), fr. Bone Benića (+ 1785), fr. Filipa Pašalića St. (+ 1861), fr. Mate Mikića (+ 1862) fr. Grgo Krajačić god. 1741. uz svoj »Manuele Sententiosum variis ex authoribus« dodiruje i ovu vrstu predmeta.

Kao Jukić tako još neki franjevci davno prije ikoga drugoga sanjaju o »bosanskom muzeju« i žele da se osnuje, da tu na našem tlu, u svojoj zemlji pohrane ono veliko kulturno blago, koje im je uza sve poteškoće uspjelo sačuvati. Pa kada te predmete historijske ili umjetničke vrijednosti i daju privremeno drugima, uvijek stavljaju jedan od glavnih uvjeta: **ako se u Bosni osnuje muzej da se ti predmeti natrag povrate**, kao što fr. Ignacije Strukić za iz Kreševa predane stvari kaže: »ako bi došlo vrijeme te Bosna imadne svoj vlastiti muzej, da se svi ti predmeti na zahtjev ravnateljstva samostana imadu iz Zagreba amo povratiti«. (Povjestničke crtice Kreševa i franjevačkog samostana«, Sarajevo 1899. p. 141).

Na zahtjev provincijala fr. Ante Čurića sastaju se 17. svibnja god. 1886. u Kreševu gvardijani sva tri stara samostana: Sutjeske, Fojnice i Kreševa i u prisutnosti definitora provincije: fr. Andela Šunjića i fr. Blaža Kulijera kao i tajnika provincije fr. Jake Matkovića »uvažujući novo slobodnije doba i novu preč. Definitorija naredbu da se u svakom samostanu sabiru i čuvaju starine« jednoglasno zaključiše zamoliti preč. provincijala da poduzme potrebne korake da se »starinske stvari, što ih dadoše tri stara samostana preuzv. g. biskupu Josipu Jurju Strossmayeru u Djakovo g. 1870. a odnesoše ih g. Donegani i o. Antun Knežević, tadanji spiritual u Djakovu nama povrate« da kite naše samostane. »Oni i to drže, da ih nisu poklonili, nego da im je obećano da će držati izvan Bosne samo do oslobođenja iste, a onda će joj se povratiti.« Ovaj Zapisnik vlastoručno potpisuju fr. Ivo Grubešić ravnatelj samostana Sutjeske, fr. Marko Ostojić ravnatelj samostana Fojnice i fr. Domonik Tolić ravnatelj samostana Kreševa.

Nažalost ovaj zaključak, barem prema postojećem »prieписu« — nije sproveden u djelo. Iz sentimentalnosti prema biskupu Strossmayeru »da ga ne bi uvriedili« i »zbog tolikoh dobročinstvah nam Franjevcim Bosanskim učinitih« sutješki diskretorij 31. svibnja iste godine zaključuje da »ovomjestno Diskretorije neće potražiti da se povrate starine poslate preuzv. gosp. J. J. Strossmayeru«. Jednak stav zauzeli su kasnije fojnički i kreševski diskretorij.

Uz Jukića bave se sabiranjem narodnih umotvorina i starina ili o njima pišu fr. Marijan Šunjić, fr. Filip Kunić, fr. Grgo Martić, fr. Bono Dobroslav Božić St., fr. Stjepan Margetić, fr. Anto Knežević, fr. Krnoslav Kosta Bralić, fr. Marijan Marković, fr. Bono Perišić, fr. Jerko Vladić, fr. Mijo Batinić i dr. u Bosni, a u Hercegovini: fr. Nikola Kordić, fr. Anđeo Kraljević, fr. Dujo Ostojić, fr. Radoslav Glavaš St., fr. Augustin Zubac, fr. Anđeo Nuić, fr. Petar Bakula St., fra Didak Buntić, fr. Pavao Dragičević, dr. fr. Dominik Mandić, dr. fr. Leo Petrović, fr. Mijo Čuić, dr. fr. Branko Marić i dr.

Fr. B. Perišić, kao i Jukić, nastoji da se osnuje »muzej starina«, o tome piše, i među svojim spisima ostavlja »Naputak urediti narodni

muzej« (Fr. Mijo V. Batinić: »Franjevački samostan u Fojnici od stoljeća XIV.—XX.«, Zagreb, 1913., p. 147). Posebno se u ovome radu ističe fr. Martin Nedić St., koji s ljubavlju i sa dosta poznavanja piše o tim predmetima. Uvijek koristi prigodu svojih putovanja ne samo da od drugih sazna za te predmete, nego on sam istražuje, prevrće, čisti, na sigurnije mjesto stavlja nadgrobne spomenike rimske i srednjovjekovne, čita epitafe, stare novce, obrađuje ih, druge moli i upozorava, da sve te stvari čuvaju. Bez materijalnih sredstava, bez naučne literature i drugih poslova i dužnostima svog zvanja tuži se on: »Nisam bo ja mogo imati prigode za taj posao...« (»Starine Bosanske« od O. Martina Nedića, Arkiv za Povjestnicu Jugoslavensku, Zagreb 1857. knj. IV. p. 142), pa ipak je mnogo doprinio poznavanju tih predmeta i učinio velike usluge kasnijim amaterima i stručnim radnicima, tako da se spravom može nazvati »cultor antiquitatum«, kao što je za njega i napisano na urni S. Tomaša u Sutjesci. Njegova je zasluga tim veća što je popisao i obradio i one predmete, koji su kasnije zagubljeni ili uništeni. On svagdje istražuje i nalazi nešto vrijednog i u tuzlanskom, derventskom, travničkom, kupreškom, livanjskom, duvanjskom i konjičkom kraju, a nije propustio ni Glasinac kada je god. 1845. preko Romanije putovao u Carigrad »gd sam (na Glasincu K. M.) na polju vidio mnošinu starinskih grobnih kamenovah, nu nisam spazio znamenje ili pismo koje« (o. c. p. 158).

Jedan drugi zaslužni i plodni »cultor antiquitatum«, kome i sam Patsch povjerava neka arheološka iskopavanja u Duvnu i čiji stručni rad on hvali i odobrava, pojavljuje se nekoliko decenija kasnije u Hercegovini. To je već spomenuti fr. Anđeo Nuić (1850—1916). On postavlja temelje svim zbirkama muzeja, koji je još god. 1884. osnovan u franjevačkom samostanu na Humcu kod Ljubuškog. A tek slijedeće 1885. godine, kako je poznato, osniva se »Muzejsko društvo za Bosnu i Hercegovinu« sa svrhom da se u Sarajevu osnuje muzej, a koji je odlukom Zemaljske vlade god. 1888. prešao u državnu upravu kao »Zemaljski Muzej za Bosnu i Hercegovinu«.

U arhivu franjevačkog samostana na Humcu nalazi se Zapisnik o osnivanju i statutima humačkog muzeja, kao i o priloženim darovima u predmetima i u novcu od god. 1884. do 1922. U uvodu u taj zapisnik piše: »Librum hunc, in quo suo ordine adnotantur res collectae ac colligendae spectantes ad Museum, cui laudabile initium dedit M.V.P. Angelus Nuić actualis Magister Clericorum in hoc Conventu nostro de Humac—Ljubuški: Legalem esse denuncio. — Humac, die 30. Novembris 1884. — Sigil. Minor. Cusdiae Erzegovinae. — L.S. — Ego Fr. Paulus Petrović secretarius Custodiae m.p.«.

U predgovoru Zapisnika nalaze se ODREDBE, tako:

- »1. Inventar imade se voditi;
2. Vlasnik inventara je Oci Provincijali, mjestni gvardijani i prefekti provinc. nauka;
3. Čuvar muzeja darove dobročinitelja primati i upisivati u Zapisnik;
4. Pristup javnosti dozvoljen;
5. Predmete muzeja zabranjeno je iznositi iz prostorija muzealnih, ili prisvojiti«.

Dalje slijedi hronološki popis darovanih predmeta i priloga u novcu. Kod predmeta je redovito označena vrsta, darovatelj, lokalitet nalaza, dimenzije uz neke druge opaske.

Iste godine kada je muzej osnovan provincijal fr. Luka Begić izdaje naredbu »da svi redovnici, koji imaju u sebe starih novaca iste daruju u muzej na Humac«. (Iz Zapisnika).

Humački muzej 23. IV. 1901. god. vrši zamjenu starih srebrenih i bakrenih novaca sa Zemaljskim muzejom u Sarajevu«. (Iz Zapisnika).

I ovaj muzej na Humcu jednim je dijelom za vrijeme zadnjeg rata stradao. Ali i s onim inventarom kulturno-historijskih i umjetničkih predmeta koji i danas tu postoje, humački muzej ne samo i ne toliko radi svog inventara nego mnogo više kao dokumenat u povijesti muzeja i muzeologije u našim krajevima, zaslužuje najveće priznanje i pažnju. Ujedno je ovaj muzej sa svojim zbirkama još jedan dokaz kulturnog djelovanja bosansko-hercegovačkih franjevacu i na ovom području i prilog upoznavanju njihovog rada i doprinosa u skupljanju, istraživanju, proučavanju i čuvanju velike kulturne zaostavštine u našoj užoj domovini.

U najzadnje vrijeme upravo su dovršene nove lijepe prostorije za ovaj muzej, a sada se izgrađuju odgovarajući ormari i vitrine u koje će se smjestiti predmeti humačkog muzeja, koji se sada nalazi pod stručnom upravom dr. fr. Bonicija Rupčića.

Fr. Grgo Lozić u svojim bilješkama, koje imaju naslov: »Adnotationes variae R. P. Gregorii Lozić a Kupres 1864« opisuje razna mjesta, starine, posebno grobove i događaje od god. 1864. do 1869. u livanjskom, kupreškom i ramskom kraju, izvađajući nekada i preslobodne zaključke. (Ove mi je bilješke Ložića pred više godina pokazao i dao da se s njima poslužim sada pokojni fr. Vlado Čurić). U uvodu u te svoje Adnotationes, koji ovdje donosim u cijelosti, Lozić piše: »Događaji i starine Livna okružja slideće su, izvan ostalih neizbrojeni, koje nit je tko mario i hotio biliti, brinući se mlogi sa svojim poslom, i dužnostju, nehajuć za Narodnost i Njezine Starine, a primlogi i neznajući štoće to reći Narodnost, štoli služi pisat Starine Bosanske, različite događaje, i patnje pritrpljene, i tegobe od siloviti okrutnika za 400 godin! Jer sva Bosna i dan danas u snuh svoje bolesti četiristogodišnje konča tužna, i kukava! Meni pak buduć Naš vas Slavjanski Narod u općenu štogagod ima na svitu, u srcu od Mladosti Moje, tjado moje smrti, a osobito Ilirski Bosanski Narod, starodavnog Našeg Zavičaja miloga! Zato dišto bilitim, što sam mogo znati: Bogu za slavu i poštenje, i za ljubav Naroda! Vale lector benevole! Errata benignae corrige, humiliter rogo!«

Dr. Mihovil Mandić navodi — ne znam da li ovu istu ili neku drugu kroniku od istog pisca, u kojoj su, kako piše: »Vjerno i jasno opisane historijsko-političke prilike nekih naših mjesta od god. 1864.—1875. Rukopis te kronike čuva se u franjevačkom samostanu Gorici kod Livna«. Mandić iz te kronike iznosi podatke, koji se odnose samo na Glamoč, a u članku: »Tragovi prastare kulture oko Glamoča« u Glasniku Zemaljskog muzeja, Sarajevo 1930. g.

Nema sumnje da se još dosta ovakvih knjižica i bilježnica može naći po našim samostanima i župskim kućama.

Fr. Petar Bakula St. u šematizmu hercegovačke kustodije »Schematismus topographico historicus vicariatus apostolici et custodiae provincialis franciscano-missionariae in Hercegovina pro anno Domini 1873«, Mostar 1873. piše članak: »Sepulchra gentilitia et Acervi lapidum vulgo Gomile in Hercegovina«. Bakula u Šematizmu iz god. 1867. navodi »starine«, registrira grobove, spomenike i predmete za sve tada postojeće župe u Hercegovini, kao što u uvodu kaže: »de istis sepulchris mentionem facturi sumus in singulis parochiis.« (p. 20). Na početku svog izlaganja odmah naglašava: »Nullibi locorum in Europa invenire est tantam multitudinem veluti consitam antiquorum monumentorum, et, ut ajunt, gentilitium sepulchrorum quemadmodum in Hercegovina.« (p. 20). Bakula s oduševljenjem, ali samo sumarno piše o ovim stvarima, više po čuvenju nego sam istražujući.

Fr. Mirko Šestić koncem prošlog stoljeća u mostarskom »Osvitu« poziva na skupljanje narodnih umotvorina.

U načrtu Pravila za književno društvo, koje se u Bosni imalo osnovati god. 1868. iznosi se svrha i rad društva, pa se u t. 7 kaže: »Sabjerati starine kano: a) knjige, listine, nadpise, novce, prstenje, prilike, kipove, posude i ostalo«. (Fr. Eugen Matić: »Jedan prinos kulturnoj povijesti bosanskih franjevacu« — »Serafinski Perivoj« god. 1912. p. 54).

Prije Prvog svjetskog rata na skupljanju ove vrste predmeta uz spomenute radili su još fr. Vadamir Dolić, fr. Ambroža Živković, fr. Josip Markušić, fr. Petar Čorković, fr. Anđeo Bašić, fr. Velimir Martinčević, dr. fr. Danijel Ban, fr. Leonardo Čuturić, dr. fr. Karlo Ikić i drugi.

Između dva rata na istom području mnogo su učinili dr. fr. Anđeo Kaić i dr. fr. Kazimir Ivić. Ovaj drugi kao direktor Franjevačke gimnazije u Visokom čestitajući braći u provinciji god. 1931. božićne blagdane i obavješćujući ih o »plemenitom djelu« dr. Tugomira Alaupovića što cjelokupni svoj arhiv predaje u pohranu franjevačkoj gimnaziji u Visokom, moli sve »da pomognu prikupljanje muzejskih stvari: knjiga, pisama, kronoloških bilježaka, starih kamenitih ostataka osobito s natpisom, kipova, slika, novaca, zgodnih ostataka izumrlih životinja, kosti rjeđih životinja od danas, rudnih ledaca, kao i amorfnih komada, uzoraka narodnog veza i rezbarije, primjeraka narodne nošnje i slično«. (Spomenica Franjevačke klasične gimnazije u Visokom, Beograd 1932, p. 344). Njegovom se pozivu odmah mnogi odazvali, tako posebno: fr. Josip Markušić, fr. Alfonso Kudrić, fr. Ambroža Živković, fr. Miroslav Džaja, fr. Miron Kozinović, fr. Boris Ilovača, dr. fr. Anđeo Kaić i dr.

Spomenuta dvojica dr. fr. Kazimir Ivić i dr. fr. Anđeo Kaić obišli su veliki dio provincije Bosne i skupili mnogo predmeta za zbirke visokog muzeja, a posebno za etnografsku zbirku. Poslije njih dvojice to isto čini pisac ovih redaka kome Starješinstvo provincije god. 1937. naređuje da obiđe sve naše kuće — samostane i župske kuće — i u tri primjerka popiše sve predmete ove vrste. U dekretu Franjevačkog provincijalata u Sarajevu izdanom 26. juna 1937. god. pod brojem 1080/37 kaže se, da »je kapitul Bosne Srebrene god. 1931. izdao stroge naredbe o čuvanju i neotuđivanju predmeta historijske vrijednosti, a sada »in novissimo Capitulo (god. 1937.) nastavlja dekret — Patres ordinavere ut R. P. Stephanus Misilo, Professor gymnasii nostri Visoko, data oportunitate, cunctas domos nostras religiosas perlustret: vetusta opera, antiquitates, ceteraque

memoria digna, conscribat, triaque exemplaria conficiat: unum pro domo, ubi dicta inveniuntur; alterum in Curia Provinciali servandum, tertium in archivio nostri gymnasii reponendum. Ministri Provinciales invigilabunt, ne ultra ista pereant Quos in servandis negligentes, aut, quod Deus avertat, traditores deprehenderint eos condignis poenis plectent. His ergo perceptis: quisque dictum R. Patrem fraterne recipiat in munereque ipsi a Capitulo Provinciae iniuncto grate et amanter obsecundet. — Fr. Marianus Jakovljević, O. F. M. Minister Provincialis.

Ovaj dekret nije u cijelosti izvršen radi u isto vrijeme mandataru povjerenih drugih dužnosti, radi novonastalih prilika u provinciji i ratnih prilika u svijetu. Rezultat toga djelomično obavljenog posla jesu upravo ovdje izneseni podaci i ovaj članak.

Akciju pisca u prikupljanju ove vrste predmeta uz spomenute dr. fr. K. Ivića i dr. fr. A. Kaića posebno još pomažu: dr. fr. R. Drljić, J. Vuletić, fr. B. Krilić, fr. B. Lacić, fr. V. Ilovača i dr.

Slična je aktivnost na ovome području postojala i u hercegovačkoj franjevačkoj provinciji, pa su tako u franjevačkoj gimnaziji na Širokom Brijegu postojale sve zbirke: arheološka s predmetima iz prehistorije i iz rimskog doba, etnografska, numizmatička, prirodopisna, zbirka starih slika, kipova i fotografija, što su sve zadnjih decenija prošlog i prvih decenija ovog stoljeća članovi hercegovačke franjevačke provincije skupili i ovdje osnovali svoj centralni muzej, a što je sve, nažalost, u zadnjem ratu uništeno.

Još god. 1944. dekretom provincijala Br. 312 od 16. V. 1944. prof. fr. Vojislav Mikulić postavlja se kustosom ovog muzeja.

Taj rad, između ostalog, postavilo je i naše Udruženje »Dobri Pastir« sebi u zadatak, pa se u Pravilima Udruženja čl. 4 t. e) kaže: »Voditi brigu za održavanje i čuvanje crkvenih arhiva, knjižnica i muzealnih zbirki; promicati proučavanje naše crkvene prošlosti; skupljati crkvene umjetnine i voditi brigu za umjetničku skladnost crkvenih građevina i drugih crkvenih objekata«.

Od 18. stoljeća pa sve do naših dana starješinstvo provincije upravljalo je više puta okružnice s opomenama i savjetima o prikupljanju i čuvanju »starina«. I u najnovije vrijeme provincijalat Bosne Srebrene u svom dopisu Br. 1146 od 31. VII. 1960. naređuje čuvanje rizničnih i muzealnih stvari.

Uza sve poznate događaje i promjene, koje su se izvršile na našem području, pa ona razaranja i pustošenja samostana, uza sve elementarne nesreće, posebno požare, pa teškoće kulturnog i ekonomskog razvitka zadnjih stoljeća, i danas su mnogi samostani u Bosni i Hercegovini sa svojim bibliotekama, muzejima i zbirkama bogate riznice kulturnih vrednota. Teško si možemo predstaviti šta bi ti samostani na ovom području značili danas da nijesu onako često i kroz stoljeća proživljavali svoju tešku sudbinu, a s njima i sve ono veliko kulturno blago pohranjeno u njima. Na taj način nestali su mnogi dragocjeni i važni dokumenti naše prošlosti. Jednostavno, ali sadržajno kaže se u *Conspectus-u Provinciae Bosnae Argentinae*, Anno 1935, p. 19: »Cum conventibus interierunt et vetera monumenta artis et scientiae, quibus conventus abundabant«. Ovdje se misli na sve samostane, koji su razoreni i uništeni do

konca 17. stoljeća, a za Sutjesku, Fojnicu i Kreševo na istom mjestu piše: »Monumenta et documenta, quae servabantur in conventibus Sutjeskae, Fojnicae et Kreševo delata fuere incendiis annorum 1658, 1664 et 1765«. Za Sutjesku posebno spominje Barišić: »God. 1658. ujedno sa samostanom i knjižnica je pala žrtvom grdnoga ognja, koji je uz mnogobrojne knjige, starine i dragocjenosti, također rukopise, koji su se tu čuvali u pepeo i prah obratio«. (»Franjevački samostan i crkva u Sutjeskoj« — Glasnik Zemaljskog Muzeja, Sarajevo, 1890, p. 33) Za Fojnicu Batinić piše: »S crkvom i samostanom izgoriše nebrojena stara pisma, bogata knjižnica i druge dragocjenosti« (o. c. p. 54), dok Strukić prema Bogdanovićevoj kronici pišući o kreševskom požaru kaže: »Kroz cigla dva sata oganj utamani crkvu i samostan... žrtvom ognja posta i bogata knjižnica sa važnim starinama... crkvene dragocjenosti. Vječna šteta za starine — nastavlja dalje — koje bi nam mogle osvijetliti mnogu tamnu tačku zamršene domaće povijesti« (O. c. p. 54).

Međutim i s onim inventarom kulturno-umjetničkih i historijskih predmeta, koji danas postoje u samostanima Kr. Sutjeski, Fojnici, Kreševu, Visokom, Jajcu, Livnu, Tolisi, Petričevcu, Humcu, a do nedavno postojali i u Mostaru, Širokom Brijegu, Duvnu, Gučoj Gori i Rami-Šćitu nije nimalo umanjena ova važna uloga franjevačkih samostana u Bosni i Hercegovini i na tom području njihovog kulturnog djelovanja. Neki od tih samostana, koji imaju tako veliku kulturnu i historijsku vrijednost nalaze se u teškom i nezavidnom položaju. U nekim opet drugim samostanima radi oduzimanja prostora i dodjeljivanja u druge svrhe mnogi predmeti velike vrijednosti kao i biblioteke, ograničeni na male prostore, ne dolaze do izražaja, teško se njima mogu koristiti naučni radnici ili su bez krivnje vlasnika izloženi propadanju.

Najveći dio ovih predmeta po našim samostanima i veliki broj knjiga u našim bibliotekama stavljen je pod zaštitu države. To je opće kulturno dobro, koje su bosansko-hercegovački franjevci tokom stoljeća s ljubavlju skupljali, čuvali i ostavili na korist budućih pokoljenja. To je ponos i kulturno blago cijele naše narodne zajednice. Saradnici Zemaljskog Zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti N. R. Bosne i Hercegovine u Sarajevu odaju priznanje franjevačkim samostanima u Bosni, stavljaju razne, potrebne i korisne prijedloge za bolje očuvanje, smještaj i zaštitu tih predmeta po našim samostanima.

Šta su franjevci po svom dolasku u Bosnu i Hercegovinu zatekli, koje i kakve objekte i predmete, kakvi su bili rezultati njihovog rada na ovom području u prva vremena, teško je ustanoviti. Jedno je izvan sumnje da su morali sebi zidati samostane, crkve i župske kuće. Nekada su nacrtali za svoje zgrade donosili i dobivali izvana, najviše iz Dalmacije i Italije, mijenjali ih i prilagođivali svojim prilikama i mogućnostima, nadzirali te radove i na taj način mnogo doprinijeli razvoju arhitekture u Bosni i Hercegovini. Dr. fr. Berislav Gavranović (»Povijest franjevačkog samostana Petričevac i franjevačkih župa u bosanskoj Krajini«.

